

NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2013/6

1581 Budapest Pf: 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

A 2013. évi választások Pakisztánban I. A polgári kormányzás öt éve és a választások előzményei

A Pakisztáni Iszlám Köztársaság belpolitikai fejlődése a 2008. február 18-i általános törvényhozási választásokkal érkezett legújabb meghatározó cezúrájához, lehetőséget teremtve a Pervez Musarraf tábornok-elnök nevével fémjelzett kilencéves diktatórikus időszak lezárására. A súlyos belpolitikai feszültségek ellenére a voksolás az előzetes várakozásokat megcáfolva súlyosabb atrocitásoktól és visszaélésektől mentesen zajlott le, az eredményeképpen felálló többpárti polgári kabinet pedig minden szükséges eszköz birtokában láthatott neki a diktatúra leépítésének, amelyre Musarraf államfő távozásra kényszerítése tett pontot. Öt év telt el a pakisztáni „rendszer váltás” óta. Egy parlamenti ciklus, melyet az éles, a kormányoldalt is bomlasztó belpolitikai viták és társadalmi elégedetlenség mellett az afganisztáni háború pakisztáni következményei, valamint a nagyhatalmi partnerekkel és a fegyveres erők elitjével szemben éleződő feszültségek is terheltek. Mindennek dacára ez volt az ország 65 éves szuverén történelmének első olyan ötéves ciklusa, melyet a megválasztott kormánynak sikerült is kitöltenie. Az új ciklus nyitányát jelentő, a média által már előre „történelmiként” jellemzett választásokat 2013. május 11-én tartották. Ennek alkalmából kétrészes elemzésünk első része Pakisztán elmúlt fél évtizedét tekinti át a legalapvetőbb jellegzetességek és fordulópontok érintésével, egészen a választások előestéjéig.

Búcsú a tábornoktól

A 2008. februári választások sok szempontból jól illeszkedtek a pakisztáni belpolitika dinamikájáról közkézen forgó tézisekhez: a legutóbbi (sorban a harmadik) katonai diktatórikus periódust felváltja a legújabb, a demokrácia érvényesülését hangoztató polgári kurzus, mely látványosan a katonai elit laktanyákba való visszaküldésével (valójában inkább azzal kiegyezve) újra érvényre segíti az alkotmány szellemét, s elindítja az országot a demokratikus fejlődés útján.

A voksolás eredménye az előzetes várakozásoknak megfelelően alakult. A Pakisztáni Néppárt (PPP) egyértelmű győzelmet aratott, és a legnagyobb, 121 fős frakciót állította fel a Madzslisz-i-Súra (a parlament) 342 fős alsóházában.¹ Egyik szövetségese a Navaz Sharif vezette Muszlim Liga (PML–N), a második legjelentősebb, 91 képviselői hellyel rendelkező politikai erő lett. Koalíciójuk a pastun nacionalista Awami Nemzeti Párttal (ANP) egészült ki, amely 13 képviselői hellyel rendelkezett. Összehasonlításképpen: Musarraf elnök pártja, a Pakisztáni Muszlim Liga (Quaid-e-Azam frakció, PML–Q) mindössze 54 mandátumot szerzett, amivel egyértelműen ellenzékbe szorult.² A negyedik legnagyobb parlamenti frakciót a Muttahida Quami Movement (MQM, Egyesült Nemzeti Mozgalom) 25 képviselője hozhatta létre, akik a ciklus alatt több szakaszban is erősítették a kormánykoalíciót.

Jóllehet a 2007. évi elnökválasztás során – hála a Benazir Bhuttóval, a legnépszerűbb politikai erőnek számító Pakisztáni Néppárt vezetőjével Abu-Dzabiban kötött korábbi megállapodásának – Pervez Musarraf elnyerte a mandátumot második államfői ciklusának kitöltésére is, a belpolitikáját vele szemben meghatározó kormánykoalíció nem hagyott kétséget afelől, hogy minden eszközt megragad az elnök mihamarabbi eltávolítása érdekében. A játszma legbizonytalanabb pontja a katonai elit lehetséges magatartása volt. Musarraf ugyan 2007. november 28-án lemondott az 1998-óta politikai funkciói mellett is folyamatosan betöltött vezérkari főnöki posztjáról, utódjának azonban bizalmasát, az ISI³ addigi igazgatóját,

¹ Pakisztánnak kétkamarás törvényhozása van, az alsóházként funkcionáló Nemzetgyűlés és a Szenátus.

² A választások összesített eredményét lásd: Election Commission of Pakistan, link: <http://www.ecp.gov.pk/> letöltve: 2008.03.24.

³ Inter-Services Intelligence, a vezető pakisztáni titkosszolgálat.

Asfak Pervez Kajani vezérezredest nevezte ki. Mindemellett persze megmaradtak a tábornoki karhoz fűződő kollegiális kapcsolatai, amelyekhez egy évtizedes főparancsnoksága alatt a katonai vezetők előmenetelében játszott személyes szerepe is erős alapot szolgáltatott. Kajani lojalitása egykori feletteséhez ennek tudatában óvatosságra intette a civil politikusokat, nem lehettek biztosak abban, hogy a hadsereg meddig hajlandó engedni a pozícióiból, és beletörődne-e az elnök elmozdításába. Mint pár hónappal később kiderült, utóbbi kérdésre feltételes igen a válasz. A haderő passzív együttműködést mutatott, ami nélkül a teljes rendszerváltás aligha lett volna elképzelhető.

A győztes PPP vezéralakjának számító Benazir Bhutto meggyilkolását⁴ követően formailag a politikusnő örökösnek kiszemelt, ám politikai szempontból súlytalan fia, Bilaval Bhutto-Zardari, gyakorlatilag azonban özvegye, egyben a párt társelnöke és „erős embere”, Aszif Ali Zardari örökölte meg a Bhutto-klán vagyonát és politikai klientúráját, ami a Pakisztáni Néppárt néven futó „családi vállalkozás” átvételét is jelentette. A Néppárt győzelmét követően Zardari esélye nagyban megnövekedett az államfői poszt betöltésére is, ehhez azonban visszavonulásra kellett kényszerítenie a már említett abu-dzabi megállapodása értelmében második ciklusra választott Pervez Musarrafort.

Az elnök végül 2008. augusztus 19-én, az ellene kilátásba helyezett vádemelési eljárás hatására jelentette be lemondását, amivel önmaga és a pakisztáni kormányzat számára is megoldott egy súlyos belpolitikai dilemmát. Egy uralmának és 2007-es intézkedéseinek körülményeit taglaló vizsgálati eljárás során ugyanis számos kellemetlen percet szerezhetett volna a hatalomra kerülő politikaielit-csoport prominenseinek,⁵ a megbékíteni szándékozott katonai elit egyes tagjainak, de még akár az amerikai diplomáciának is. A feszültség pedig nem volt érdeke az új kormányzatnak sem. Musarraff nyugodtan és különösebb botrányoktól mentesen zajló eltávolítása nyomán 2008. szeptember 9-től végül Aszif Ali Zardari foglalhatta el a Pakisztáni Iszlám Köztársaság legmagasabb közbizalmi méltóságának rezidenciáját, az Ajvan-i-Szádrat. Bár Zardarit korrupciós botrányoktól tarkított politikai előélete miatt nem fogadta osztatlan lelkesedés, a pakisztáni változásokat – a demokrácia úttörését látva bennük – a nyugati világ egyöntetűen üdvözölte. Az új polgári kurzus tehát viszonylag stabil, a lehetséges opciókkal és az ország történelmi tapasztalataival összevetve szerencsés körülmények között, jelentős külföldi támogatás mellett kezdhette meg munkáját.

Kapcsolatok a nagyhatalmakkal

Noha a koalíciós kormány érthető módon igyekezett elhatárolódni Pervez Musarraff politikai örökségétől, a dél-ázsiai térségben érdekelt nagyhatalmakkal, az Egyesült Államokkal, Kínával és Indiával fenntartott kapcsolatokban a tábornok-elnök politikája végső soron határozottan pozitív irányú elmozdulást hozott (bár ez India esetében a kezdeti feszült időszakot⁶ követően inkább a kapcsolatok relatív normalizálódását jelentette), amelynek hozadékaira az országnak továbbra is szüksége volt. Pakisztán Washingtonnal és Pekinggel ápoltságának általános vonása volt az elmúlt fél évtizedben, hogy bár a szövetség és az azzal összefüggő együttműködések jobbára fennmaradtak, a nagyhatalmak a végső célkitűzéseket tekintve egyáltalán nem lehettek elégedettek azok eredményeivel.

Kína és az USA – miközben a távozó Musarrafról is alapvetően a töretlen nagyrabecsülés hangján nyilvánultak meg – kezdettől fogva nyitottak voltak a polgári kabinet irányába. Nem volt kétséges, hogy a dél-ázsiai ország stratégiai kapcsolatait közvetlenül nem fogja megterhelni a „rendszerváltás”. A két fő nagyhatalmi partnert foglalkoztató legmarkánsabb pakisztáni dilemmák enyhítésében azonban az elmúlt évek során sem sikerült áttörést elérni.

⁴ Bhutto Ravalpindiben, a pakisztáni fegyveres erők főparancsnokságának is otthont adó északi katonavárosban folytatta választási kampányát, amikor 2007. december 27-én egy férfi öngyilkos merényletet követett el ellene.

⁵ Itt elsősorban a Bhutto-Zardari-klán szerepét érdemes felidézni.

⁶ Pervez Musarraffot közvetlen személyes felelősség terhelté az 1999. évi, az indiai kormány maradék bizalmát is szertefosztató kargili háborúért és a 2001–2002. évi kasmíri szembenállásból adódó feszültségért is. Utóbbi azonban a 2004-től útjára indult közeledési folyamat eredményeképpen látványosan enyhült, és még a 2008-as mumbai terrortámadások, illetve a 2013. év elején történt incidensek sem hozták vissza az ezredforduló háborúval fenyegető légkört.

Sajátos módon e problémák mindkét hatalom esetében a szélsőséges iszlám szervezeteknek a tágabb térséget is érintő működéséhez kötődtek. Míg azonban Washingtonban az al-Káida és a tálib mintára szerveződő mozgalmak terrorvékenysége, addig Pekingben az ujjur szeparatizmus esetleges közép- és dél-ázsiai támaszai⁷ szolgáltatnak állandó érvanyagot Pakisztán biztonságpolitikai szerepének értékeléséhez, illetve a pakisztáni vezetés kudarcainak dokumentálására. E vonatkozásban a kínai Pakisztán-politika Európában általában kevésbé ismert.

A szeparatizmus, a terrorizmus és extrémizmus elleni közös küzdelem ügye 2003 óta szinte minden pakisztáni–kínai csúcstalálkozón felmerül, mint a kínai partner egyik kiemelt elvárása Iszlámábáddal szemben.⁸ Erről egyezmény is született Ven Csia-pao miniszterelnök 2005. április 5–7. között lezajlott pakisztáni látogatása során,⁹ a vállalt kötelezettségeket pedig a polgári kabinet is megörökölte. Mivel az etnoterritoriális szeparatizmus veszélye mindkét országban akut belbiztonsági problémát jelent, az együttműködésben való közös érdekeltiséget nem volt nehéz felismerni. A terrorizmus és szeparatizmus visszaszorítása érdekében Kínának alapvető szüksége a stabilitás erősítése a régióban. Bár az eddigi tapasztalatok alapján kevésbé valószínű, hogy az ujjur szakadárak elleni kínai törekvésekhez Pakisztán valóban hatékony támogatást nyújthat, e logika mentén biztosítani kell az együttműködését, aminek szellemében a két ország antiterrorista egységei közös gyakorlatokkal igyekeznek fokozni felkészültségüket és persze bizonyítani elszántságukat. Utóbbi vonatkozásban különös jelzésértéke van a „Barátság” gyakorlat sorozatnak, melynek 2011-es állomására éppen Hszincsiang–Ujjur Autonóm Tartomány területén került sor.¹⁰

A két ország mélyülő kapcsolatai persze nem annyira itt, mint inkább gazdasági területeken hoztak értékelhető eredményeket. Jellemző adat, hogy a kétoldalú kereskedelem összértéke (a fegyvereket nem számítva) 2000 és 2010 között meghétszereződött.¹¹ Volumene az előző évhez képest 28%-os emelkedést mutatva 2010-re elérte a 8,7 milliárd dollárt¹² Juszu Raza Gilani miniszterelnök 2011. május 17-i pekingi látogatásán a felek bejelentették, hogy ezt 2012 végéig 15 milliárdra kívánják emelni.¹³ E ambiciózus elképzelés végül nem vált valóra a kitűzött határidőre, de a kétoldalú kereskedelem összértéke 2012-ben így is átlépte a 12 milliárd dolláros határt.¹⁴ A dinamikus bővülés dacára a kereskedelmi mérleg azonban máig kínai aktívumot mutat, aminek a ledolgozására Pakisztánnak egyelőre nemigen mutatkozik esélye.

Az Egyesült Államok támogatáspolitikája a kínainál jóval transzparensőbb, aminek köszönhetően a terrorizmusellenes erőfeszítések aránylag szerény eredményeit a pénzügyi ráfordításokról szóló kimutatásokkal is széles körben össze tudták vetni, jó érvanyagot adva a Pakisztán-politika kritikusaiknak a kezébe.

Az Egyesült Államok által támogatott országok rangsorában Pakisztán a kétezres évektől kezdve ugyanis rendre dobogós helyen szerepel, a 2013-ra igényelt összeget pedig csak az

⁷ A Pakisztánba és Afganisztánba húzódtott ujjur fegyveresek persze nagyrészt a tálib szervezetekhez csatlakozva kerestek támogatást céljaikhoz.

⁸ Bővebben lásd Háda Béla: Pakisztán és Kína stratégiai kapcsolatainak fejlődése Pervez Musarraf kormányzása alatt (1999–2008). In Majoros István et al. (szerk.): *Háborúk, békék, terroristák*. ELTE, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék, Budapest, 2012, 247–271. o.

⁹ Address by Mr. Zakria Usman Vice-President-FPCCI on Visit of China, China-South Asia Business Forum, June, 2009. <http://www.csabf.org/show.asp?id=110> letöltve: 2011. 12. 12.

¹⁰ Samantha Hoffman: China and Pakistan: Evolving on Stability within Continuity. *China Brief*, Vol. 11, Issue 22, 2011, 5–9. o.

¹¹ Lásd Rashid Ahmad Khan: The Pakistan-China strategic partnership. *China.org.cn*, May 20, 2011. http://www.china.org.cn/opinion/2011-05/20/content_22605398.htm letöltve: 2011. 09. 29.

¹² Pak-China trade jumps by 28 percent to \$8.7 billion. *Daily Times*, January 29, 2011. http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2011/01/29/story_29-1-2011_pg5_9 letöltve: 2011. 09. 28.

¹³ M. S. Qazi: Pak-China bilateral trade: prospects and limitations. *Business & Finance Review*, May 30, 2011. <http://jang.com.pk/thenews/may2011-weekly/busrev-30-05-2011/index.html> letöltve: 2011. 09. 25. E célterv egyébként már Pervez Musarraf 2008. áprilisi pekingi tárgyalásain felmerült. Lásd: *Pakistani President Pervez Musharraf visited China on 10-15 April 2008*, Economic and Commercial Counsellor's Office of the Embassy of the PRC in the IRP. <http://pk2.mofcom.gov.cn/aarticle/bilateralvisits/200804/20080405489482.html> letöltve: 2011. 09. 24.

¹⁴ Pak-China bilateral trade crosses \$12 billion mark. *Daily Times*, January 29, 2013. http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2013/01/29/story_29-1-2013_pg5_3 letöltve: 2013. 04. 13.

Izraelnek és Afganisztánnak juttatandó segély értéke múlja felül.¹⁵ (A 2010. költségvetési évben például volt második is a sorban.¹⁶)

A Congressional Research Service által közölt hivatalos amerikai összesítések szerint 2002 és 2012 között a Pakisztánnak előirányzott segélyek összértéke elérte a 25,379 milliárd dollárt.¹⁷ Ennek kétharmadát, 16,9 milliárdot különböző címkével ellátva, de közvetlenül a biztonsági erőfeszítések támogatására szánták.¹⁸ Az antiterrorista műveletek elősegítésére folyósított koalíciós támogatás a 2001–2011 közötti periódusban a pakisztáni védelmi költségvetés nagyjából 20–25%-ának megfelelő összeg volt.¹⁹ Igaz, még a 2008-as „rendszer-váltás” körül felmerült, hogy a pakisztániak ennek egy tekintélyes részét valószínűleg elszikasztották,²⁰ illetve az Indiával szembeni katonai felkészülésre fordították.²¹

Az országnak nyújtott amerikai segítség jelentős része tehát a terrorizmus és a felkelő csoportok (legfőképpen persze a tálibok és az al-Káida) elleni küzdelem előmozdítását célozta volna meg, éppen azt a problémakört, amelynek kezelésében Pakisztán szinte semmit sem tudott felmutatni az amerikai adófizetők milliárdjaiért. Mindez persze évtizedes távlatokban nem újdonság: Bruce Riedel, a CIA-nek a térséggel foglalkozó egykori vezető elemzője mutatott rá, hogy hazája évtizedeken át dollármilliárdokat juttatott Pakisztánba, melyek felhasználásával az alig, vagy egyáltalán nem tudott elszámolni.²²

Mikor 2011. május 2-án, Abbottábádban egy amerikai US Navy SEALs egység likvidálta Oszáma bin Ládent, e jelenség különösen kényessé vált, tovább súlyosbítva a pakisztáni kormány megalázó helyzetét. Aszif Ali Zardari másnap a *Washington Post* számára eljuttatott véleménycikkből fordult az amerikai közvéleményhez,²³ amelyben Pakisztánnak mint „a terrorizmus legnagyobb áldozatának” elkötelezettsége mellett érvel, és példaként hozza fel a társadalom veszteségeit (ekkor még mintegy 30 000 főben határozva meg a civil áldozatok számát) a terrorizmus elleni küzdelem során. Az al-Káida szellemi vezérének „semlegesítését” ugyanakkor a pakisztáni–amerikai együttműködés sikereként ábrázolja. Miután bin Láden búvóhelyét nem messze Iszlámábádtól, a kakuli Katonai Akadémiától pedig mindössze félmérföldnyire azonosították, a kormány részéről megkerülhetetlen volt a kommunikációs kényszer. E tekintetben két fronton is válságosra fordult a helyzet: egyszerre kellett bizonyítania a külföldi partnereknek (az ország elszántságát és megbízhatóságát) és a hazai közvéleménynek (a kormány kemény ellenlépéseit a pakisztáni szuverenitást megsértő amerikaiakkal szemben).

Elemzésünk nem térhet ki a terroristavezér helyi működését és likvidálásának körülményeit övező számos, a különböző sajtóorgánokban gyakran emlegetett híresztelésre és ellentmondásra, azt azonban érdemes megjegyeznünk, hogy a „bin Láden-dilemma” megszűnése nemcsak feszült heteket eredményezett, hanem egy régi problémát is megoldott: Oszáma bin Ládent 2001 óta szinte mindenki „Pakisztánon kereste”, halála komoly terhet vett le a pakisztáni diplomácia válláról. Az ISI ugyanakkor a szovjet–afgán háború örökségével a „nyakában” továbbra is önállóan, a pártok és politikai érdekcsoportok álláspontjaitól jórészt függetlenül határozza meg Pakisztán nemzeti érdekeit, melyeknek érvényre juttatásához mindaddig a militáns szervezetek is felhasználható eszközt jelentettek. Ezért megalapo-

¹⁵ Az ún. Kerry–Lugar–Berman-törvény, lásd ForeignAssistance.gov

<http://foreignassistance.gov/CountryIntro.aspx>, megtekintve: 2013. 04.11.

¹⁶ Susan B. Epstein – K. Alan Kronstadt: Pakistan: U.S. Foreign Assistance, *CRS Report for Congress*, October 4, 2012, 20–21. o.

¹⁷ Susan B. Epstein – K. Alan Kronstadt: i. m. 5.

¹⁸ Susan B. Epstein – K. Alan Kronstadt: Pakistan... i. m. 20–25. o.

¹⁹ Susan B. Epstein – K. Alan Kronstadt: i. m. 13.

²⁰ Declan Walsh: Pakistani military 'misspent up to 70% of American aid'. *The Guardian*, February 28, 2008. <http://www.guardian.co.uk/world/2008/feb/28/pakistan.usa> letöltve: 2008.03.11.

²¹ David E. Sanger: Revamping Pakistan Aid Expected in Report. *The New York Times*, December 6, 2008. http://www.nytimes.com/2008/12/07/washington/07policy.html?_r=0 letöltve: 2008.12.15.

²² Utóbbi persze naivitás lenne túl hangosan számon kérni, hiszen az amerikai pénzek legalább egy része olyan tevékenységek, illetve személyek támogatására fordítódott, akikkel senki sem büszkélkedett szívesen, számlát pedig nem adtak. Bővebben Bruce Riedel: *Deadly Embrace – Pakistan, America and the Future of the Global Jihad*, The Brookings Institution, Washington, 2011.

²³ Asif Ali Zardari: Pakistan did its part. *The Washington Post*, May 3, 2011. http://wpost.com/opinions/pakistan-did-its-part/2011/05/02/AFHxmybF_story.html letöltve: 2011. 03. 12.

zattan tekinthetjük külön kategóriának azokat a szervezeteket, melyek az India-ellenesség ideológiai örve alatt a pakisztáni hadsereg és titkosszolgálatok támogatását élvezik.

A feszültségek az amerikai–pakisztáni viszonyrendszeren belül tehát már a kapcsolatok 2001-es újrafogalmazásától kódolva voltak, azokért nem terhelte kizárólagos felelősség a 2008 februárja után felálló kabinetet. E nézeteltérések, valamint az Északi Elosztóhálózatnak elkeresztelt alternatív ellátási útvonalak 2011-es megszervezése ellenére azonban továbbra is elengedhetetlen volt Iszlámábád együttműködése, melyet Washington a támogatási rendszer differenciálásával igyekezett erősíteni. A Pakisztánnal való fokozott partnerséget célzó (egyébként John Kerry és Richard Lugar szenátorok által beterjesztett) 2009-es törvény²⁴ értelmében a nem katonai jellegű támogatás összegét mintegy 1,5 milliárd dollárral tovább emelték a 2010–2014. költségvetési évekre. Washington emellett a kereskedelempolitika eszközeivel is igyekezett szélesebb, a katonai szférán túlterjeszkedő alapra helyezni pakisztáni szerepvállalását. A 2001-es közeledési folyamat gyors eredményeképpen az amerikai piac látványosan felértékelődött a pakisztáni külkereskedelem számára, aminek az előmozdítására az USA rendszeresen jelentős deficitet is bevállalt. Ez utóbbi értéke 2012-ben az 5,16 milliárd dolláros teljes kereskedelmi áruforgalom mellett meghaladta a 2,1 milliárd dollárt.²⁵ Az iszlám köztársaság ezzel együtt is csak az 59. helyet foglalta el az Egyesült Államok külkereskedelmi partnereinek rangsorában.²⁶

A külkereskedelem bővülése ellenére a 2007/2008. statisztikai évtől kezdve Pakisztán gazdasági növekedésének üteme a 2001–2006 között tapasztalható folyamatos felívelés után látványosan lelassult.²⁷ A szélesebb ázsiai összehasonlításban is feltűnően gyenge teljesítmény, a szociális feszültségek és az ellátási nehézségek nyomán erősödő társadalmi elégedetlenség 2009-től érzékelhetően arra ösztönözte a kormányt, hogy prioritást adjon a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének. Ebbe a törekvésbe még az Indiához való közeledés is belefért. A két ország viszonya a vizsgált időszakban 2008 őszén került mélypontjára, mégpedig a novemberi mumbai terrortámadások végrehajtóinak bizonyított pakisztáni összeköttetései miatt. A kétoldalú kereskedelem volumenének növelésében azonban egyetértés alakult ki. Ez utóbbi a 2011–2012-es statisztikai évben 1,65 milliárd dollár volt, melyet az érvényes elképzelések szerint 2015-ig 6 milliárdra növelnének.²⁸

Mint fentebb érintettük, bin Ládén likvidálásának körülményei lépéskényszerbe hozták az iszlámábádi kormányzatot, amely megingott presztízsét az Egyesült Államoknak címzett kemény diplomáciai jelzésekkel, illetve ennek logikájába beillesztve a „kínai kártya” látványos kijátszásával igyekezett helyre billenteni, bizonyítandó, hogy rendelkezik alternatívával stratégiai kapcsolatrendszerében.²⁹ Kommunikációs téren ebben nem volt nehéz dolga: az 1970-es évek óta a pakisztáni állam egyik legfontosabb külpolitikai partnere a Kínai Népköztársaság, melynek helyi politikája – szemben az USA-éval – tartós számításokon nyugodott, amit az emelkedő hatalom geostratégiai ambíciói további dimenziókkal gazdagítottak a kétezres évtized folyamán. A „történelmi” tapasztalatok és a kínai nagyhatalom szükségleteinek³⁰ értékelése azt sugallja a dél-ázsiai ország elitje számára, hogy Pekingben hosszú távon is sokkal stabilabb szövetségesre talál, mint Washingtonban. A helyi szóhasználattal „all-

²⁴ Lásd: S. 962 (111th): Enhanced Partnership with Pakistan Act of 2009, Govtrack.us <http://www.govtrack.us/congress/bills/111/s962#overview> letöltve: 2013. 04.11.

²⁵ Lásd: Trade in Goods with Pakistan, United States Census Bureau, <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5350.html> letöltve: 2013.05.11.

²⁶ Pakistan, Office of the United States Trade Representative, <http://www.ustr.gov/countries-regions/south-central-asia/pakistan> letöltve: 2013.05.10.

²⁷ Az adatokat lásd: Trading Economics <http://www.tradingeconomics.com/pakistan/gdp-growth>

²⁸ Lásd: Shehzad H. Qazi: Strategic Posture Review: Pakistan. *WPR World Politics Review*, March 12, 2013. 4. o.

²⁹ Amir Mir: China seeks military bases in Pakistan. *Asia Times Online*, October 26, 2011.

http://www.atimes.com/atimes/South_Asia/MJ26Df03.html letöltve: 2012. 11. 15.

³⁰ Itt a Kínai Népköztársaság Indiához, az Egyesült Államok délkelet-ázsiai térszerzéséhez, valamint az észak-indiai-óceáni térség szállítási útvonalaihoz kötődő geostratégiai dilemmáit érdemes felidézni, melyek enyhítéséhez Pakisztán szövetsége is hozzájárul.

weather friendship"-re Iszlámábád az utóbbi évtizedben a stratégiai kapcsolatok kiszélesítése mellett egyre komolyabban épített.³¹

A külpolitikai demonstrációra már két héttel az abbottábádi rajtaütést követően sor kerülhetett, mikor Juszuf Raza Giláni pakisztáni kormányfő május 17-én négy napra Pekingbe látogatott, hivatalosan a diplomáciai viszony létesítésének (akkor éppen 60.) évfordulója alkalmából,³² amely napjainkra a pakisztáni–kínai kapcsolatokban a magas szintű találkozók hagyományos ürügyévé vált. Útjára Csaudri Ahmed Mukhtar védelmi miniszter is elkísérte, aki a látogatást követően adott interjújában számolt be arról, hogy – felelevenítve egy régi, leginkább Indiát és az USA-t aggasztó témát – felkérte a kínai partnereit arra, hogy építsenek hadikikötőt a beludzsisztáni Gwadarban.³³ Emellett tárgyalt az amerikai haderő afganisztáni kivonulása utáni helyzetről és az együttműködés szélesítéséről is.³⁴

A kínai kormány azonban nyilatkozataiban elutasította egy állandó haditengerészeti jelenlét kialakításának lehetőségét Pakisztánban. A Gilgit-Baltisztán területén állomásozó több ezer fős kínai katonai kontingensről szóló – nyugati és indiai körökben egyaránt nagy figyelmet provokáló – híreket Peking még 2011. április 20-án hivatalosan is cáfolta. Liang Kuanglie kínai védelmi miniszter 2012. szeptember eleji indiai útja alkalmából a *The Hindunak* adott interjújában kérdésre válaszolva újfent megerősítette, hogy a kínai hadsereg soha nem telepített egyetlen katonát sem a Pakisztán által ellenőrzött kasmíri területre.³⁵

A diplomáciai játék újabb fordulóját nyitotta meg, mikor 2011 júliusában az amerikai kormány a Pakisztánnak szánt katonai segélyek felfüggesztéséről döntött.³⁶ A Pekingben akkreditált pakisztáni nagykövet, Maszud Hán ez alkalomból sietve emlékeztetett a két ázsiai ország különleges viszonyára. Bár Kína nem vehette át az USA szerepét a segélyezés terén (és nem is törekedett ilyesmire), a kapcsolatok több hónapos befagyása lehetővé tette számára, hogy szorosabbra vonja együttműködését délnyugati szomszédjával.³⁷ Washington és Iszlámábád kapcsolatainak rendeződése végül át is adta a múltnak az egész kérdést.

Sajátos helyzet, hogy noha Pakisztán az Egyesült Államok afganisztáni erőfeszítéseinek egyik kulcsfontosságú támogatója a térségben, s maga is igen sokat köszönhet a javuló nexusnak, ugyanakkor nem érdekelt egy erőteljes amerikai jelenlét hosszú távú fenntartásában. Az amerikai–indiai partnerség látványos fejlődése az elmúlt évtized során vitathatatlanul felélesztette Iszlámábád régi gyökerű félelmeit. Az iszlám köztársaság saját biztonságára nézve kockázatosnak ítéli a két nagyhatalom szoros barátságát, mely az adott helyzetben a bekerítettség érzetét erősíti Pakisztánban.³⁸ Emlékeztet, hogy a pakisztáni–amerikai szövetség újjáélesztésekor, 2001. szeptember 11-e után Iszlámábád egyik kérése lett volna Washingtontól, hogy a kasmíri vita esetleges rendezésében támogassa a pakisztáni álláspontot. Erre azonban nem számíthatott. Miután az Egyesült Államok az elmúlt években több nyilatkozatot is tett az indiai nagyhatalmi igények elismerése mellett, Pakisztánban joggal merül fel, hogy mindez az ország érdekeinek „beáldozását” eredményezi majd, ha az USA-nak egy krízisszituációban választani kell majd két dél-ázsiai partnere között. Persze az összképhez az is hozzátartozik, hogy a pakisztáni magatartás kezdettől fogva nem tette lehetővé egy kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolat elmélyítését.

³¹ Kerry B. Dumbaugh: *Exploring the China-Pakistan Relationship*. Roundtable Report, CNA China Studies, June 2010. 2. o.

³² Harsh V. Pant: The Pakistan Thorn in China-India-U.S. Relations. *The Washington Quarterly*, 35:1 (Winter 2012) 83. o.

³³ Farhan Bokhari – Kathrin Hille: Pakistan turns to China for Naval Base. *Financial Times*, May 22, 2011.

[http://www.ft.com/cms/s/0/3914bd36-8467-11e0-afcb-](http://www.ft.com/cms/s/0/3914bd36-8467-11e0-afcb-00144feabdc0.html+ahmed+mukhtar+in+china+may+gwadar+naval+base&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu#axzz2TF)

[00144feabdc0.html+ahmed+mukhtar+in+china+may+gwadar+naval+base&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu#axzz2TF](http://www.ft.com/cms/s/0/3914bd36-8467-11e0-afcb-00144feabdc0.html+ahmed+mukhtar+in+china+may+gwadar+naval+base&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu#axzz2TF) Peglon letöltve: 2011.05.25.

³⁴ Ananth Krishnan: Gilani begins China visit. *The Hindu*, May 17, 2011.

<http://www.thehindu.com/news/international/gilani-begins-china-visit/article2026635.ece> letöltve: 2011.05.20

³⁵ 'China has no plan for Indian Ocean military bases'. *The Hindu*, September 4, 2012.

<http://www.thehindu.com/opinion/interview/china-has-no-plan-for-indian-ocean-military-bases/article3855313.ece> letöltve: 2012.11.19.

³⁶ Saeed Shah: US suspends Pakistan military aid as diplomatic relations worsen. *The Guardian*, July 10, 2011.

<http://www.guardian.co.uk/world/2011/jul/10/us-suspends-pakistan-military-aid> letöltve: 2011.07.12.

³⁷ Minderről: Pant: i. m. 90. o.

³⁸ Shehzad H. Qazi: i. m. 5. o.

Az ma már elég egyértelmű, hogy Pakisztán ellentmondásos szerepének formálásban az amerikai külpolitika alapján véve kudarcot vallott. Az, hogy Iszlámábád sajátos regionális stratégiai számításaiból adódóan túl sok és ellenőrizhetetlen szálon kötődik egyes iszlám fundamentalista csoportokhoz (nem mellesleg a tálibokhoz is), kezdettől fogva magában hordozta annak kockázatát, hogy úgy kerül „szövetséges” státuszba, hogy valójában sohasem fog ennek megfelelően viselkedni.

Az elmúlt bő évtized számtalan megnyilvánulása teszi egyértelművé, hogy ezzel nyugati politikai és szakértelmiségi körökben is kezdettől fogva tisztában voltak. Ez az összkép – ahogy végső soron várható volt – a „rendszerátalakítást” követően sem változott. Az amerikai külpolitika kettős mércéjéről szóló népszerű vád azonban ez esetben értelmetlen. Pakisztán legalább részleges együttműködésének biztosítása nélkül ugyanis remény sem lehetett az afganisztáni politikai fordulat kivívására, még azzal a – sokak szemében – szerény eredménnyel sem, mint amit ma regisztrálhatunk. Alapvető tévedés azt remélni vagy sugallni, hogy létezhet afganisztáni megoldás pakisztáni megoldás nélkül, azaz lehetséges egy fejlődőképes, stabil és a Nyugat biztonsági érdekeinek megfelelő politikai struktúra kialakítása a közép-ázsiai országban anélkül, hogy Pakisztán stabilitási és szuverenitási problémáira kölcsönösen elfogadható megoldás születne. A megalkuvás kényszere tehát mindkét ország részéről megvolt, a politika megoldásai pedig egyik társadalomban sem voltak népszerűek. E kényszerű házasság az USA afganisztáni szerepének átalakulásával pedig minden bizonynyal új korszak elé néz.

Háborús évek

A szélsőséges csoportokkal szembeni rendkívül ambivalens pakisztáni magatartás fennmaradása ellenére 2008 után az ország északnyugati törzsi határvidéke lényegében hadszíntérre vált. Az afganisztáni háború szomszédságában a pakisztáni fegyveres erők is vívják házuk saját belső harcát a törzsi területek stabilitására permanens fenyegetést jelentő iszlám extrémista szervezetekkel. A pakisztáni polgári kormányzat az elmúlt öt esztendőben három jelentősebb hadműveletet is indított a szélsőséges csoportok (köztük a tálibok és az al-Káida) helyi berendezkedése szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró pastun törzsi zónában.³⁹

Az első komolyabb akcióra 2008. szeptember 26-án került sor. A 17 napja hivatalba lépett Aszif Ali Zardari elnök az iszlámábádi Marriott szálló elleni szeptember 20-i merényletre⁴⁰ válaszul ezen a napon utasítást adott a Badzsaur törzsi ügynökség területén felállított tálib állások széttűzésére. A „Sherdil” (Oroszlánszív) hadművelet egy augusztusi katonai vállalkozás továbbfejlesztése volt, és végül 2009. március elejére állította helyre a pakisztáni kormány szuverenitását a terület felett.⁴¹ A művelet egyszerre volt alkalmas arra, hogy lekösse a hadsereg figyelmét, megerősítse az elnök tekintélyét, s arra, hogy Pakisztán általa bizonyíthassa elkötelezettségét amerikai szövetségesének.

A 2009. február 16-i ún. Szvát-völgyi megállapodás a Fazlullah molla, tálib parancsnok vezette Tehrik-i-Nifáz-i-Sharíát-i-Mohammadi (TNSM) szervezettel ugyanakkor már azt sugallta a nyugati közvélemény és politikai körök számára, hogy az új pakisztáni kabinet végül hajlamos meghátrálni a szélsőségesek előtt, és területeket enged az ellenőrzésük alá a törékeny (és minden bizonnyal rövid életű) nyugalomért cserébe. A kormánykoalíció tagja, az Awami Nemzeti Párt vezetői a nemzetközi tiltakozások ellenére is hittek a „pastun testvéreikkel” való tartós kiegyezés lehetőségében, és ekkor még a pakisztáni kabinet is lehetséges

³⁹ Ebből a szempontból az afganisztáni határ mentén még a gyarmati időkben megszervezett hét pastun törzsi ügynökséget kell kiemelnünk. Ezek északról dél felé haladva: Badzsaur, Mohmand, Haibár, Orakzaí, Kurrám, Észak-Vazirisztán és Dél-Vazirisztán. Ezek alkotják az ún. Szövetségi Igazgatású Törzsi Területeket (Federally Administered Tribal Areas, FATA), összterületük mintegy 27.500 négyzetkilométer. Lásd erről: Shuja Nawaz: *FATA- A Most Dangerous Place*. Center for Strategic and International Studies, January, 2009.

⁴⁰ Dozens killed in pakistan attack. *BBC News*, September 20, 2008., http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7627135.stm, letöltve: 2009.11.16.

⁴¹ Isambard Wilkinson: Pakistan claims victory in Taliban fight. *Telegraph.co.uk*, March 1, 2009, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/pakistan/4903060/Pakistan-claims-victory-in-Taliban-fight.html>, letöltve: 2009.11.16.

opcióként tartotta számon a tárgyalásos megállapodást a „mérsékeltbbnek” tartott tálib frakciókkal. Hamar bizonyossá vált azonban, hogy még a területileg korlátozott megállapodások is fenntarthatatlanok, és a tárgyaló felek etnikai közössége messze nem elégséges kötőerő az iszlám fundamentalizmus ideológiai imperatívuszaival szemben, melyek érvényre juttatása – azok számára, akik valóban hisznek benne – nem tűr semmiféle megalkuvást, még saját népük képviselőivel szemben sem.⁴²

A Szvát-völgyi megállapodás előestéjén, február 15-én a pakisztáni államfő még ekképpen nyilatkozott a militánsok által képviselt veszélyről a CBS televízió-csatornának: „Tisztában vagyunk vele, hogy a tálibok megkísérik átvenni a pakisztáni állam irányítását...tehát mi Pakisztán túléléséért küzdünk.”⁴³ Nem kellett sokáig várni, hogy bebizonyosodjék, szavai – bár aligha annak szánta őket – végső soron próféciával értek fel. Zardari kormánya ugyanis végül csak másfél hónap „nyugalmat” kapott. Április elején a szvátí tálibok fegyveresei benyomultak a Malakand körzetéhez tartozó, Iszlámábádtól alig 100 kilométerre fekvő Buner térségébe, nyilvánvalóvá téve, hogy a szélsőségesek törekvései túlmutatnak az adott területi meghatározottságokon, és az ország szívének számító Pandzsáb is célkeresztjükbe került. A lakosság és a kormány is ingerülten reagált a fejleményekre. Zardari elnök a pakisztáni Nemzetgyűléssel egyetértésben április 13-án hagyta jóvá a támadás tervét, s megkezdődött a hadsereg felvonulása a mintegy 5000 főnyi tálib gerillával szemben.⁴⁴ A „Toar Tander” (Fekete Zivatar)⁴⁵ fedőnéven megindult hadműveletekhez a 620 000 fős pakisztáni haderő töredékét, mintegy 15–20 000 embert mozgósították. A küzdelem ennek dacára július elejére eldőlt, s a TNSM elvesztette utolsó szvátí támaszpontját is.

A következő jelentősebb vállalkozás a 2009. október 17-én végrehajtási szakaszba lépett „Rah-e-Nidzsát” (Felszabadulás Útja) hadművelet volt.⁴⁶ Célja Dél-Vazirisztán törzsi ügynökség területének ellenőrzés alá vonása a Tehrik-i-Talibán-i-Pakisztán (TTP) tálib ernyőszervezet helyi állásainak felszámolásával. Előkészületei a vezérkarban már június óta zajlottak. A hadművelet a TTP heves ellenállása dacára eredményesen haladtak. Ősz végére a fegyveresek visszavonulásra kényszerültek a fő állásaikból, Gilani miniszterelnök pedig december 12-én bejelentette, hogy a hadsereg kiszorította a tálibokat Dél-Vazirisztánból.⁴⁷

Mindemellett a sikeresnek minősített katonai vállalkozások sem hoztak igazi stabilitást a FATA területén, és – bár némileg szerényebb nemzetközi figyelem mellett – a későbbi években is folytatódtak az összecsapások a határtérségben. 2010 márciusától Orakzai és Kurrám törzsi ügynökségek területén zajlottak katonai műveletek a TTP helyi befolyásának megtörésére. Pakisztáni katonai források 2010. június elején győzelemről számoltak be az itteni harcokkal kapcsolatban is.⁴⁸

2013 januárjában a haibári Tirah-völgyben lángoltak fel a harcok az Anszár-ül-Iszlám és a TTP fegyveresei között, melynek eredményeképpen utóbbiak jelentősen előretörték a vidéken, eluralva csaknem az egész völgyet.⁴⁹ A stabilitás helyreállítása érdekében a hadsereg áprilisban újabb offenzívát indított, mely e sorok születésekor is zajlik. A pakisztáni kormányerők eredménytelenül próbálták pacifikálni a vidéket a májusi törvényhozási választások napjáig.

⁴² Bővebben Háda Béla: A pakisztáni iszlám militantizmus a Szvát-völgyi incidens tükrében. *Nemzet és biztonság*, 2009/7. szám, 26–34. o.

⁴³ Thomas E. Ricks: Drons over Pakistan. *Foreign Policy*, February 16, 2009. http://ricks.foreignpolicy.com/posts/2009/02/16/drones_over_pakistan letöltve: 2009. 04. 22. és Pakistan 'in fight for survival'. *BBC News*, February 15 2009. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7890985.stm letöltve: 2009. 04. 22.

⁴⁴ Pakistan's IDP Crisis: Challenges and Opportunities. *ICG Asia Briefing No 93*, 3 June 2009.

⁴⁵ A műveletet időközben kommunikációs célból átkeresztelték. Az új elnevezése „Rah-e-Rast”, azaz „Igazság útja” lett. Ian Talbot: *Pakistan: Prospects for Stability and Democratic Consolidation*, Instituto Per Gli Studi Di Politica Internazionale, Policy brief No 157, October 2009. 5. o.

⁴⁶ Bill Roggio: Analyses: What lies ahead in Waziristan. *The Long War Journal*, October 17, 2009, http://www.longwarjournal.org/archives/2009/10/analysis_what_lies_a.php#ixzz0VnvRz78D, letöltve: 2009.11.16.

⁴⁷ Taliban driven out of key battleground: Pakistan PM, AFP, December 12, 2009.

⁴⁸ Anita Joshua: Anti-Taliban operations successful: Pakistan. *The Hindu*, Jun 03, 2010. <http://www.hindu.com/2010/06/03/stories/2010060364871700.htm> letöltve: 2013.04.21.

⁴⁹ Pakistani Taliban overrun rival faction's headquarters, dozens killed. *The Long War Journal*, March 20, 2013. http://www.longwarjournal.org/archives/2013/03/pakistani_taliban_ov.php letöltve: 2013.04.12.

Általánosságban érdemes megjegyeznünk, hogy a militáns szervezetek elleni küzdelem ügyét a pakisztáni hadsereg a polgári hatalomátvételt követően is megtartotta „saját hatáskörében”, és annak fejleményei csaknem teljes mértékben a vezérkar szándékaitól függenek.⁵⁰ Ez egyszermind azt is jelenti, hogy a terrorizmus elleni erőfeszítések terén az Egyesült Államok továbbra is inkább Rawalpindiben⁵¹ találhat partnerekre. Ugyanakkor a pakisztáni biztonsági törekvések továbbra is napirenden tartják a militáns szervezetek eltérő megítélésének problémáját. Mint fentebb érintettük, az Indiával szemben fellépni kész, ezért a taktikai játszmákban jól felhasználható fegyveres csoportokat alapvetően „baráti” erőkként, muszlim szabadságharcosokként kezelik (persze jobbára nem hivatalosan), miközben a pakisztáni állam társadalmi és politikai rendjének alapvető átformálását zászlajukra tűző frakciók az ellenség szerepébe szorultak. E két kategória között a gyakorlatban azonban nincs világos választóvonal, ami újfent a felek játékterét szélesíti. Ennek köszönhetően a pakisztáni titkosszolgálati szférában a nyilatkozatok alapján gyakran nincs egyértelműen elítélő álláspont a felkelő csoportok vezetőivel szemben.⁵² A militáns szervezetek tevékenységének nyilvános biztonságpolitikai megítélése azonban a korábbiaknál markánsabb megfogalmazást kapott. A 2013-as pakisztáni *Zöld könyv* már a belső fenyegetéseket határozta meg a legnagyobb kockázatként az ország biztonságára nézve, s ezzel a felkelő és terrorista csoportok letaszították több mint hat évtizede birtokolt trónjáról az indiai fenyegetés tézisé.⁵³

Az elmúlt években azonban az Afganisztán (és ezzel összefüggően a tálibok) jövőbeni helyzetével és szerepével kapcsolatos dilemmák megmutatták a pakisztáni regionális politika egy másik arcát is.

Abdul Gháni Baradár mollának, az – elterjedt vélekedések szerint – Omár molla rejtőzését is segítő Kvettai Súra katonai parancsnokának 2010. februári (nem melleleg CIA segítségével történt) letartóztatásával⁵⁴ az ISI világossá tette, hogy képes eredményesen fellépni a tálibok Pakisztánban tevékenykedő vezetőivel szemben. Ugyanakkor arra is sokavélekedése szerint Baradár „lekapcsolásában” az is komoly szerepet játszhatott, hogy Hamid Karzai afganisztáni kormánykörei és a tálib mozgalom prominensei éppen az ő segítségével léptek kapcsolatba egymással. Egy különutas kiegyezés az afgán kormány és a tálibok között azonban gyengítene Pakisztán helyi befolyását,⁵⁵ így a dél-ázsiai atomhatalom ellenérdekelt abban, hogy egy ilyen megoldás az ő bevonása nélkül szülessen meg. Az eset jól példázza, hogy bár az iszlámábádi kormány és a fegyveres erők vezetése nem mindig ért egyet a követendő politikát illetően, az ország stratégiai törekvéseinek érvényre juttatása során olykor nem jön rosszul az utóbbiak önállóságra való hajlama. A tanulságokat persze Washingtonban is levonták. Mikor az ISI igazgatói székében a később még szóba kerülő Pasa tábornokot 2012 márciusától Zahír ül-Iszlám altábornagy váltotta, az amerikai partnerek igyekeztek megnyerni őt és szervezetét egy, a Hakkáni Hálózat ellen indítandó hadművelet támogatására. Az ISI tehát minden vele szembeni jogos kritika dacára a helyi antiterrorista erőfeszítések megkerülhetetlen tényezője maradt.

E ponton érdemes egy kis teret szentelnünk e konfliktus pakisztáni következményeinek is, melyről összefoglaló formában általában jóval kevesebb szó esik a nyugati híradásokban, mint az ország ingatag szövetségesi magatartásáról. A pénzügyi károkat Hina Rabbáni Hár

⁵⁰ Lásd Ayesha Siddiq: Pakistan's Counterterrorism Strategy: Separating Friends from Enemies. *The Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, 150. o.

⁵¹ A hadsereg vezető szerveinek, köztük a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának is otthont adó garnizonváros.

⁵² Siddiq: i. m. 156. o.

⁵³ Lásd Major Shift: Pakistan Army's Green Book 2012-13, Pakistan Defence, <http://www.defence.pk/forums/pakistan-army/227556-major-shift-pakistan-armys-green-book-2012-13-a.html> letöltve: 2013. 04. 25., és Pakistan army sees "internal threats" as greatest security risk, Dawn.com, January 3, 2013. <http://dawn.com/2013/01/03/pakistan-army-sees-internal-threats-as-greatest-security-risk/> letöltve: 2013.01.10.

⁵⁴ Mark Mazzetti – Dexter Filkins: Secret Joint Raid Captures Taliban's Top Commander. *The New York Times*, February 15, 2010. http://www.nytimes.com/2010/02/16/world/asia/16intel.html?pagewanted=all&_r=0 letöltve: 2010. 02. 17.

⁵⁵ Lásd pl: Pakistan's complicated motives. *The Boston Globe*, February 22, 2010. http://www.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/editorials/articles/2010/02/22/pakistans_complicated_motive/ letöltve: 2010.03.02.

2010-ben még gazdasági államminiszterként tett nyilatkozata érzékelteti, amelyben 35 milliárd dollárra becsülte a terrorizmus elleni háború közvetlen és közvetett költségeit a megelőző három év időszakában.⁵⁶ Az áldozatokra vonatkozó, nyilvánosságra hozott adatok hasonló képet mutatnak.

Pakisztáni hírszerzési szakemberek 2013 márciusában a Legfelsőbb Bíróság számára adott beszámolójukban 2001. szeptember 11. óta összesen mintegy 49 000 főben határozták meg a terrorizmus elleni küzdelem helyi áldozatainak számát.⁵⁷ Ebből mintegy 25 000 ember 2008 után vesztette életét. A fegyveres erők veszteségei a törzsi zónában végrehajtott 2008 utáni hadműveletek során 15 681 főt tett ki. A beszámoló szerint a militáns szervezetek e műveletek következtében 3051 embert vesztek, sebesültjeik száma pedig 1228 fő volt.⁵⁸ Haibár-Pahtunhva tartományban az emberáldozatok mellett 2009–2013 közötti periódusban 1030 oktatási intézmény elpusztítását is a tálibok számlájára írják. Bár e számok hitelességét nehezen lehetne bizonyítani, abban nem lenne értelme kételkednünk, hogy az alacsony intenzitású, de folyamatos konfliktushelyzet valóban nagy árat követel a pakisztáni társadalomtól. Ez persze a politikát is komoly belső nyomás alá helyezi, ami tovább árnyalja képünket a pakisztáni elitcsoportok magatartásáról.

A „Memogate”-komédia

A polgári kormányzás elmúlt öt esztendejének legélesebb belpolitikai krízise 2011. október 10-én robbant ki, mikor Manszur Ijaz pakisztáni származású amerikai üzletember a *Financial Times*-ben aznap közzétett cikkében beszámol egy bizalmas memorandumról, melyet Mike Mullen admirálisnak, az amerikai Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága akkori elnökének címeztek.⁵⁹ Az *aláíratlan* dokumentumot Ijaz saját bevallása szerint május 10-én, 14:00-kor továbbította,⁶⁰ szövegét pedig a *Foreign Policy* magazin november 17-én publikálta honlapján.⁶¹

A memorandum bevezető szakaszában a pakisztáni belpolitikai légkör nyomasztó romlásáról számolt be, majd közvetlenül megnevezi Kajani vezérkari főnököt, valamint Ahmed Suja Pasa ISI-igazgatót mint a civil kormányra nézve veszélyes, megregulázandó személyeket. Velük szemben a memorandum szerzője amerikai támogatást kér a pakisztáni civil kormányzat számára. Amennyiben ezt megkapja, a pakisztáni kormány és új nemzetbiztonsági vezetői csapata – elismerve ennek politikai kockázatait is – „zöld utat adna” az amerikai fegyveres erőknek az ország területén fellelhető terroristák likvidálásához. A dokumentum egyebek mellett kilátásba helyezi az ISI ún. „S Szekciójának” felszámolását is, melyet elsődleges felelősnek tartanak a terrortevékenységet folytató személyekkel és csoportokkal való kapcsolattartásért. Végül az új helyzetben a pakisztáni kormány arra is kezességet vállal, hogy teljes mértékben együttműködik Indiával a 2008-as mumbai terrortámadások pakisztáni számláinak felderítésében.

A dokumentum tehát lényegében elismeri Pakisztán kétszínű politikai játszmáját, melyet az amerikai szövetség és a térségben működő iszlám extrémista szervezetek egyszerre való támogatásával folytatott, de ezért lényegében a katonai és titkosszolgálati elitre hárítja a felelősséget. Mindez már csak annak tükrében is érdekes, hogy még a korábban említett 2011. május 3-i véleménycikkében maga Zardari nevezte alaptalan spekulációnak a terrorizmus pakisztáni támogatását és hangoztatta az ország (külön kiemelve a hadsereget és a bizton-

⁵⁶ Pakistan lost \$35bn in 3 years in war on terror: Hina Rabbani. *Daily Times*, February 20, 2010.

http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2010\02\20\story_20-2-2010_pg7_2 letöltve: 2013.04.22.

⁵⁷ Mudassir Raja: Pakistani victims: War on terror toll put at 49,000. *The Express Tribune*, March 27, 2013.

<http://tribune.com.pk/story/527016/pakistani-victims-war-on-terror-toll-put-at-49000/> letöltve: 2013.04.21.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Mansoor Ijaz: Time to take on Pakistan's jihadist spies. *The Financial Times*, October 10, 2011. Olvasható: Pakistan Defence <http://www.defence.pk/forums/strategic-geopolitical-issues/141437-secret-memo-zardari-adm-mike-mullen.html>, letöltve: 2012. 11.21.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ *Foreign Policy*, Ijaz memo,

http://www.foreignpolicy.com/files/fp_uploaded_documents/111117_Ijaz%20memo%20Foreign%20Policy.PDF letöltve: 2011. 11. 19.

sági szerveket) egységét a követendő politikát illetően.⁶² A dokumentumban foglalt javaslatok szerint tehát az iszlámábádi kormány amerikai segítséggel áthatná alá a fegyveres szervezetek hatalmát és erősíthetné meg saját pozícióit, cserébe beleegyezne egy sor olyan lépésbe, melyeket nyíltan mindeddig a pakisztáni állami szuverenitás durva megsértésének minősítettek. A felháborodott reakciók előre borítékolhatóak voltak, és nem is maradtak el.

Ijaz a szerepe körül kibontakozó indulatokra válaszul Husszein Hakkánit, a dél-ázsiai ország washingtoni nagykövetét nevezte meg akciója kezdeményezőjeként, de többször utalt arra is, hogy az általa személyesen is ismert Zardari elnök utasítása nélkül mindez természetesen elképzelhetetlen lett volna.⁶³ A botrány nyomán a pakisztáni Legfelsőbb Bíróság vizsgálatot indított,⁶⁴ a publicistaként nyugati körökben is széles ismertségnek örvendő Hakkánit pedig hazarendelték,⁶⁵ majd 2011. november 22-vel Gilani miniszterelnök elfogadta a lemondását.

Hogy állításait igazolja és saját szerepét tisztázza, Manszur Ijaz október 22-én hangfelvételeket adott át Londonban annak a Pasa ISI-igazgatónak, aki egyébként a memorandum javaslatai szerint az egyik „megtörendő” lett volna.⁶⁶ A hangfelvételek hitelességét és bizonyító erejét azonban kétségbe vonták, az iszlámábádi kormány vezetői pedig következetesen tagadták, hogy bármi közük lett volna a dokumentumban foglaltakhoz.

Amerikai részről az ügygel kapcsolatba került személyek általában érdektelenségüket fejezték ki a memorandum tartalmával kapcsolatban. Ezen alapvetően nem csodálkozhatunk, hiszen a zavaros tartalmú, hagyományos diplomáciai csatornákat elkerülve érkező, megerősítés nélküli, anonim dokumentumot már tartalmára való tekintettel sem lehet komolyan venni. Washingtonban persze tisztában vannak azzal is, hogy egy beavatkozás a hírhedetten konfliktusos és atomizált pakisztáni belpolitikába nemcsak az eredményesség szempontjából teljesen reménytelen, hanem a helyi és hazai közvéleményben sem számíthatna semmiféle támogatásra.

A pakisztáni hadsereg és titkosszolgálati körök nyugati segítséggel való megregulázásának ötlete irracionális elgondolás, amit amerikai és pakisztáni részről egyaránt hibásan kezeltek és kommunikáltak, különösen annak ismeretében, hogy a pakisztáni közvéleményben milyen óriási mértékű az Egyesült Államok politikájának elutasíthatósága.⁶⁷

Az Indiával való szorosabb együttműködés gondolata pedig egy hat évtizedes, a pakisztáni biztonságfelfogásba is nagyon mélyen beépült tabut sért, amely a nagy szomszédban látja az iszlám köztársaság fennmaradására és boldogulására leselkedő legnagyobb külső fenyegetést. A memorandumban foglaltak a politikai fantasztikum világához tartoznak, s ordí-

⁶² Asif Ali Zardari: Pakistan did its part. *The Washington Post*, May 3, 2011. http://wpost.com/opinions/pakistan-did-its-part/2011/05/02/AFHxmybF_story.html letöltve: 2011. 03. 12.

⁶³ Qaisar Farooq Gondal: The Pakistan-U.S. memogate scandal. *The Washington Times*, December 21, 2011. <http://communities.washingtontimes.com/neighborhood/letters-pakistan/2011/dec/21/pakistan-us-memogate-scandal/> letöltve: 2013. 03. 11. Ijaz vallomása szerint Hakkáni ódzkodott attól, hogy neveket mondjon, az elnökre „a Főnök”-ként utalt.

(Lásd Saeed Shah: 'Memogate' scandal deepens as American accuser threatens to tell all. *The Guardian*, January 12, 2012. <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jan/12/memogate-scandal-pakistan-isi-haqqani> letöltve: 2013. 02. 13.)

⁶⁴ Pakistan to investigate 'memogate' scandal that warned of military coup. *The Guardian*, December 30, 2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/dec/30/pakistan-court-memogate-inquiry-zardari> letöltve: 2013. 03. 24.

⁶⁵ Amerikai Dél-Ázsia-szakértők és politikusok később levélben fordultak Hillary Rodham Clinton külügyminiszterhez, hogy hangot adjanak aggodalmuknak Hakkáni biztonsága miatt. (Lásd Pakistan 'memogate': US scholars' fear for Haqqani. *BBC News*, January 9, 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-16470404> letöltve: 2012. 01. 11.) Pakisztánban az üzenet nyomán persze leginkább azok érezték magukat megerősítve, akik az amerikaiak ügynökeinek tartották Hakkánit.

⁶⁶ 'Memogate' ISI chief meets businessman Mansoor Ijaz in London. *DNAIndia.com*, November 20, 2011. <http://www.dnaindia.com/world/1615062/report-memogate-isi-chief-meets-businessman-mansoor-ijaz-in-london> letöltve: 2011. 11. 25.

⁶⁷ Egy 2012-es felmérés szerint a pakisztáni válaszadók mintegy 74%-a tekintette az Amerikai Egyesült Államokat Pakisztán ellenségének, és mindössze 8%-a partnerének. Lásd Andrew Kohut et al: *Pakistani Public Opinion Ever More Critical of U.S. – 74% Call America an Enemy*, Pew Research Center Global Attitudes Project, June 27, 2012. <http://www.pewglobal.org/files/2012/06/Pew-Global-Attitudes-Project-Pakistan-Report-FINAL-Wednesday-June-27-2012.pdf> letöltve: 2012. 10. 12.

tó irrealitásukkal mindenki tisztában volt, aki valaha kapcsolatba került a pakisztáni közélettel.

A „Memogate” incidens, ha másra nem is, arra alkalmas volt, hogy a társadalom egy részének szemében (főként persze azokéban, akik már eleve fogékonyak voltak erre az interpretációra) hazaárulóként és a Nyugat lakójaként tüntesse fel a kormányzó elitet. A pakisztáni kormányzat és a katonai/titkosszolgálati elit feszült viszonyának további mélyítése persze azt az elkerülhetetlen következményt hozza magával, hogy a két elitcsoport kölcsönös fellépését igénylő ügyekben (például éppen a militáns szervezetek visszaszorításában) az ország még az eddigieknél is kevésbé lesz képes hatékony fellépésre. A botránynak ugyanakkor van egy olyan kommunikációs megjelenítése is, mely szerint az egész mindössze az USA által generált hecckampány, amelynek Pakisztán stabilitásának aláásása a célja.⁶⁸ Hogy utóbbi ugyan miként szolgálná Washington helyi stratégiai érdekeit és hogyan illeszkedne az afgán-pakisztáni térség stabilizálásáért kifejtett évtizedes erőfeszítéseinek logikájához, arra aligha lehetne meggyőző magyarázatot találni.

A Legfelsőbb Bíróság a belpolitikai arénában

A pakisztáni közéletet átható, az egyszerű külföldi által is világosan tapasztalt mindennapos korrupció gyakran a politikai hierarchia csúcsán tevékenykedő személyek pályafutására is árnyékot vet. Maga Zardari elnök összesen 11 évet ült börtönben különböző anyagi visszaélések és gyilkosságra való felbujtás vádjával,⁶⁹ melyet az e tárgyakban meghozott ítéletek megsemmisítése sem feledtetett a közvéleménnyel.

Mindezt azért érdemes felidézni, mert éppen a társadalom jelentős részét felháborító nagypolitikai háttéralkuk és a politikai elitet átszövő korrupció adott alkalmat arra, hogy az elmúlt évek folyamán egy viszonylag új szereplő emelkedjen fel a pakisztáni belpolitikát hagyományosan formáló intézmények sorába. Ez a pakisztáni Legfelsőbb Bíróság, mely az igazságszolgáltatás csúcsszerveként kiemelt szerepet játszik az alkotmány értelmezésében és a politikai vezetőkkel szembeni esetleges jogi eljárások lefolytatásában. A bíróság és annak igencsak konfrontatív hajlamú elnöke, Iftikár Mohamed Csaudri már főszereplőnek számított a 2007. évi elnökválasztás körül kialakult belpolitikai krízis során is. Csaudri vezetése alatt a Legfelsőbb Bíróság akadályozta Pervez Musarraf második elnöki ciklusra történő beiktatását, és a főbíró nem is igen titkolta, hogy nem tartja összeegyeztethetőnek az alkotmánnyal az akkor még aktív tábornok megválasztását. Csaudri e lépésével romba döntötte az abu-dzabi alkut, s az ellenzék lehetőséget látott a megállapodástól való visszalépésre. Az elnök pedig – hogy megelőzze teljes politikai kisémmizését – nem lelt más megoldást, mint hogy rendkívüli állapot kihirdetésével⁷⁰ és ennek nyomán kényszerintézkedésekkel szerezzen érvényt az alkuban foglaltaknak. Ennek előfeltétele a Legfelsőbb Bíróság megrendszabályozása volt, ami Csaudri és hét további bírótársa házi őrizetbe vételével járt.⁷¹ A főbíró végül 2009-ben helyezte vissza tisztségébe a polgári kabinet. Az intézkedést komoly belpolitikai viták előzték meg, mert Zardari elnök tartott attól, hogy Csaudri ellene is késznek mutatkozik majd fellépni. Mint későbbi fejlemények bizonyították, aggodalma nem volt alaptalan.

A pakisztáni Legfelsőbb Bíróság 2012 júniusában került ismét a nyugati figyelem középpontjába, mikor – egy áprilisi elmarasztaló ítéletét követően – a hónap 19-én megfosztotta hivatalától Juszuf Raza Giláni miniszterelnököt. Az ítélet háttere ismert: Giláni vonakodott együttműködni Zardari elnök korábbi, egyébként széles körben ismert korrupciós ügyeinek vizsgálatában. Az ügyek újbóli napirendre vételére a 2007-es amnesztiaörvény 2009-es hatályon kívül helyezése adott lehetőséget. Az elnökkel szembeni ítélet jogalapot szolgáltatott volna az elmozdítására is, ami a választások előtt egy évvel a kormányzat végzetes meg-

⁶⁸ Lásd Qaisar Farooq Gondal: i. m.

⁶⁹ Jane Perlez: From Prison to Zenith of Politics in Pakistan. *The New York Times*, March 11, 2008. http://www.nytimes.com/2008/03/11/world/asia/11pstan.html?pagewanted=all&_r=0 letöltve: 2013. 04. 09.

⁷⁰ A rendkívüli állapot 2007. november 3-tól december 15-ig tartott. Bővebben: Háda Béla: Pakisztán „rendkívüli” novembere. *Nemzet és biztonság*, 2008. 1. szám, 31–39. o.

⁷¹ Aryn Baker - Simon Robinson: Pakistan's State of Emergency. *Time Magazine*, November 8, 2007. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1682292,00.html> letöltve: 2013. 04. 22.

rendülését eredményezte volna. Giláni ezt nem kockáztathatta meg, a konfliktus azonban menthetetlenül pontot tett több mint négyéves kormányfői ténykedésének végére. A Néppárt és a Legfelsőbb Bíróság sajátos „küzdeme” éppen a parlamenti ciklus végére terhelte meg a belpolitikai életet.

Mikor 2013. január 15-én a Legfelsőbb Bíróság korrupció vádjával letartóztatási parancsot adott ki Rádzsa Pervez Ashraf kormányfő, Gilani utóda ellen, a testület már közvetlenül veszélyeztette a legnagyobb kormánypárt választási felkészülését. Ashraf miniszterelnök szervezte ugyanis a Néppárt kampányát, őrizetbe vételével tehát lényegében ezt a munkát „fejzték volna le”, mindössze pár hónappal a választások előtt. Az igazságügy miniszter végül meggátolta a parancs végrehajtását. A történetek persze joggal értelmezhetőek úgy, miszerint a bíróság megkísérli formálni a belpolitikai erőviszonyokat, amellyel súlyosan túlereszkedik alkotmányos funkcióin, igaz, a törvények betartatásának jelszava mellett.

A legfőbb bírói testület politikai aktivizálódása ugyanakkor mára az országon kívül is fel-tűnővé vált, aligha véletlen, hogy a *TIME* magazin szokásos, a világ 100 legbefolyásosabb emberéről szóló éves listájára 2012-ben felfért egyetlen pakisztáni illetőségű személy éppen Csaudri lett.⁷²

A sajátos pakisztáni belpolitikai erőltolódásokat jellemző eset, hogy Csaudrinak 2012 végén bizonygatnia kellett a médiában, hogy a Legfelsőbb Bíróság semmilyen konfliktusba nem keveredett a hadsereg vezérkarával. Hasonlóképpen felmerült az is, hogy a főbíró a 2013. évi választások egyik esélyeseként számon tartott Imran Hán Pakisztán Tehrik-i-Inszáf nevű pártjával szimpatizál, és tőle telhetően igyekszik elősegíteni győzelmét. Bár erre eddig nem merült fel közvetlen bizonyíték, mindenesetre tény, hogy Hán pártjának egyik program-pontja a bírósági szervezet és az igazságszolgáltatás függetlenségének megerősítése. A *TIME* fent említett listájához pedig Csaudri rövid jellemzését egy volt pakisztáni sportember, jelenlegi politikus írta: Imran Hán.

Csaudri erős hajlama a politikai elit megregulálására azonban – jóllehet az formailag az alkotmány szellemének védelmében történik – az ország politikai stabilitására nézve is hordoz magában kockázatokat a sajátos pakisztáni viszonyok közepette. A kormányzat meggyengítésével a Legfelsőbb Bíróság és a parlament között tartós feszültség alakulhat ki, amivel két olyan intézmény gyengíti egymást, amelyek alapvetően „civil” kultúrát képviselnek és a pakisztáni alkotmány szellemében működnek. A civil hatalmi tényezők egymást gyengítő magatartása ugyanakkor csak a fegyveres erők relatív mozgásterét szélesíti.

Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a bírói hatalom politikai szférát befolyásoló szerepére napjainkban az iszlám világ más országaiban is láthatunk példát. A legismertebb eset az egyiptomi Legfelsőbb Alkotmánybíróság fellépése Mohamed Murszi elnök saját hatalmi korlátainak leépítését célzó intézkedéseivel szemben. E magatartás tehát egyfajta demonstrációs szereppel is bír. Emellett – bár a közélet morális megtisztításának törekvése a pakisztáni közvélemény elvárásaival is találkozik – a dél-ázsiai ország működését átszövő nepotizmus és korrupció visszaszorításához aligha elegendő egy-két látványosabb eljárás, az csak egy ma még beláthatatlanul hosszú folyamat eredménye lehet.

Pervez Musarraf lezáratlan ügye

Pervez Musarraf 2013. március 24-én, négyéves „önkéntesen vállalt” száműzetés után tért vissza Pakisztánba. Távozása egykor az új rendszer megszilárdulását jelezte, aminek következtében az exdiktátor már veszélyben érezhette szabadságát. 2013-ra – egyszerre bízva támogatóiban és a Zardari-kormánnyal szembeni társadalmi elégedetlenségben – már az ellene kiadott három elfogatóparancs ellenére is vállalta a hazatérést, melyet a választásokat közvetlenül megelőző átmeneti igazgatás hónapjaira időzített.⁷³ Ezzel nagy kockázatnak tette

⁷² Lásd Imran Khan: Iftikhar Chaudhry. *TIME*, April 18, 2012.

http://www.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2111985,00.html letöltve: 2012. 01.22.

⁷³ A kormány mandátumának lejártá és az új kabinet hivatalba lépése közötti időszakot Pakisztánban hagyományosan egy ügyvezető kormánnyal töltik ki. A 2013-as ügyvezető kabinet vezetője az idős jogász, Mir Hazár Hán Hoszó lett. Kinevezését éppen március 24-én kapta meg a Választási Bizottságtól.

ki magát. A pakisztáni közélet számos prominens tagja, köztük Zardari elnök, Csaudri főbíró, de a választások másik nagy esélyese, Navaz Sharif is régtől fogva személyes averziókat táplál iránta. A tábornok-elnököknek még nem volt tartanivalója tőlük, Pervez Musarraf *állampolgárnak* már annál inkább. Musarraf új pártja, az Össz-pakisztáni Muszlim Liga (APML) számára azonban komoly problémát jelentett a nyugalmazott tábornok elindítása a választásokon. Az általuk megcélzott négy választókerületből háromban az alkotmány 62. és 63. cikkelyére hivatkozva visszautasították a jelölésére vonatkozó dokumentumok hitelesítését.⁷⁴ A negyedik „célba vett” kerületben, a Haibár-Pahtunhva tartomány részét képező határ menti Csitrálban eleinte úgy tűnt, engedélyezik az indulását, majd április közepén itt is elutasították a dokumentumok hitelesítését. Ezzel eldőlt, hogy a választások nyomán kialakuló politikai erőviszonyok befolyásolására aligha nyílik alkalma.

Ugyanakkor az ellene érvényben lévő vádak (köztük a Legfelsőbb Bíróság egyes tagjainak erőszakos elmozdítása a 2007-es rendkívüli állapot időszakában) alapján Musarrafnak bíróság előtt kell felelnie. Hogy a számára kedvezőtlené váló körülmények között is biztosítsák együttműködését az eljárás során, Pervez Musarrafort bírósági utasításra április 19-én hajnalban őrizetbe vették.⁷⁵ Musarraf tehát ma elveszteni látszik a hatalomba való visszatérése (vagy ahogy ő fogalmazott: Pakisztán megmentése) érdekében kezdett hazárdjátékot, szereplése azonban mégsem volt teljesen érdektelen a kampány hajrájában. A kormányzat számára alkalmat teremtett arra, hogy híveit emlékeztesse rá, mi ellen is küzdöttek öt évvel korábban, és ezzel fokozza mozgósítási képességét. A hadsereg számára pedig újabb kellemetlen epizódot jelentett az extábornok ügye. A *Times of India* Ajisa Sziddika pakisztáni biztonságpolitikai elemzőt idézve azt állította, hogy a hadsereg megpróbálta lebeszélni Musarrafort a hazatérésről – sikertelenül.⁷⁶ Noha kétségtelen, hogy ügyét élénk érdeklődés kíséri a tisztikar körében is, abban – egyes tábornokok⁷⁷ kétértelmű megnyilvánulásai dacára – jobbra egyetértés mutatkozik, hogy az esetleges beavatkozás a várhatóan heves társadalmi ellenreakciók miatt igen sokba kerülne a hadseregnek, ezért valószínűtlen, hogy az elhasználódott, a belpolitikai arénában nem igazán esélyes Musarraf érdekében felvállalnák ezt a konfliktust. Tény ugyanakkor, hogy a 2007-es „forró november” eseményeiben Kajani vezérkari főnök és számos, még aktív szolgálatban lévő katonai vezető valamilyen formában érintett volt, ezért az eljárás tartogathat még kínos meglepetéseket számukra. Hogy erre a dilemmára – ha egyáltalán felmerült – milyen válaszokat adnak majd, ma még nem jósolható meg.

Útban a választások felé

Bár a pakisztáni kormánykoalíció a kezdeti hárompárti felállás óta a ciklus alatt több alkalommal is átalakult, a Pakisztáni Néppárt dominanciája mellett a választott kormány – eddig egyedülálló módon az ország történetében – végül ki tudta tölteni ötéves mandátumát. A regnálása alatt bekövetkezett számos kedvezőtlen fejlemény tükrében ez végül nem kis meglepetés. A koalíció már 2008 augusztusában elszenvedte az első nagyobb megrázkódást, mikor második legnagyobb pártja, a Navaz Sharif volt miniszterelnök vezette PML–N bejelentette kilépését.⁷⁸ A két nagy párt a Pervez Musarraf uralmának felszámolásán kívül szinte alig értett valamiben egyet, így az elnök távozása után törvényszerűen erősödtek fel nézeteltéréseik, melyek közül a Legfelsőbb Bíróság 2007-ben eltávolított bíráinak visszahe-

⁷⁴ A hivatkozás alapjai Musarraf 2007-es alkotmánysértő intézkedései voltak. Amir Wasim: Musharraf allowed to run for Chitral seat. *Dawn.com*, April 8, 2013. <http://dawn.com/2013/04/08/musharraf-allowed-to-run-for-chitral-seat/> letöltve: 2013.04.08.

⁷⁵ Pakistani police arrest Pervez Musharraf in Islamabad. *BBC News*, April 19, 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-22211766>, letöltve: 2013. 04. 19.

⁷⁶ Ex-Pak generals warn army may react if Musharraf humiliated. *Times of India*, April 23, 2013. <http://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/Ex-Pak-generals-warn-army-may-react-if-Musharraf-humiliated/articleshow/19696095.cms>, letöltve: 2013.04.28.

⁷⁷ Köztük Mirza Aszlám bég, korábbi vezérkari főnök, a pakisztáni rakétafegyver-fejlesztés egyik legismertebb támogatója. Lásd uo.

⁷⁸ Sharif withdraws from coalition in Pakistan. *The New York Times*, August 25, 2008. http://www.nytimes.com/2008/08/25/world/asia/25iht-pakistan.2.15611531.html?_r=0, letöltve: 2008. 08. 27.

lyezése és az államfő utódlásának kérdése vált a leginkább szimbólumértékűvé. A PML–N távozása azonban még nem hozta magával a kormányzat megrendülését: a Néppárt az ismétlődő belpolitikai krízisek dacára is sikerrel manőverezett a frakciók között a kabinet parlamenti többségének biztosításáért. Ennek érdekében 2011 májusában még az egykori nagy riválisként azonosított PML–Q-val is koalícióra léptek.⁷⁹ A dél-pakisztáni mohádzsirok⁸⁰ körében meghatározó politikai erőnek számító MQM pedig – bár 2011-ben és 2013 elején is szakított a koalícióval – általában szintén a kormányoldalt támogatta. Jóllehet a 2012. év vége már minden politikai erő számára a választási felkészülés időszaka volt, a többségi érdek megegyezett abban, hogy a kormány töltse ki mandátumát, s a voksolás az előzetesen meghatározottak szerint, 2013 májusában kerüljön megrendezésre.

A pakisztáni mindennapokra nehezedő terrorfenyegetettség a választási procedúrát sem hagyta érintetlenül. A szavazókörök a támadások természetes célpontjaivá váltak. Haibár törzsi ügynökség területén például (nem mellesleg a folyamatban lévő katonai műveletek logikus következményeként) a 190 választókörből 110-et biztonsági szempontból érzékenynek nyilvánítottak, és fokozott biztosítását rendelték el.⁸¹ A permanens belbiztonsági problémák miatt – főként a „liberális” és világi irányvonulú pártok számára – nemigen lehetett politikai nagygyűléseket tartani.⁸² Ez különösen problémás egy olyan politikai kultúrában, ahol a karizmatikus vezetők köré szerveződött tömeg igényli a személyes kapcsolatot választott vezérével. Az elővigyázatosság azonban indokoltnak bizonyult: a választások napján robbantásos merényletet hajtottak végre Pesávárban és Karacsiban is. Utóbbi helyen éppen a pastun nacionalista ANP irodájánál, jól mutatva, hogy a szekuláris nacionalista pastunok éppúgy a szélsőséges iszlámisták célpontjává váltak, mint a más közösségekhez tartozó személyek.⁸³

A több mint 86 millió választásra regisztrált szavazópolgár⁸⁴ csaknem fele még a 35. életévét sem töltötte be.⁸⁵ A választóközösség fiatal korösszetétele, valamint a mérsékelt polgári rétegek (már a 2008-as választások eredményében is megmutatkozó) megerősödése jelenti azt a két társadalmi tényezőt, mely a pártok helyzetét és kommunikációját döntő mértékben meghatározta. Viszonylag kényelmes helyzete egyik esélyes politikai erőnek sem volt. Az ország demográfiai súlypontjának számító Pandzsáb tartományban, a PML–N hagyományos fellegrárában (ahol egyébként a regisztrált választók több mint fele él), Imran Hán mozgalma igyekezett teret nyerni, az egykor krikettjátékosként hírnevet szerző pártvezér népszerűségével kezdve ki Navaz Sharif támogatottságát. Mindkét párt számára komoly politikai tőkét jelent az elmúlt öt esztendő kormányzati botrányaitól és korrupciós ügyeitől való távolmaradása, ugyanakkor Hán esélyeit a fiatalok szimpátiája mellett a „résztvétfaktor” is erősíthette, miután pár nappal a választások előtt súlyos balesetet szenvedett lahori kampányútján.

Délebbre, Szindben, a PPP törzsbázisának számító tartományban a párt hagyományos riválisa, a mohádzsirok által támogatott, korábban már említett MQM próbált minél több választót elhódítani a Néppártot korábban támogató, de annak kormányzásába végül belefáradt, lemorzsolódott tömegeből. Bár az MQM több szakaszban is a kormánykoalíció tagjaként

⁷⁹ Asim Yasin: PPP, PML-Q join hands, agree on Seraiki, Hazara provinces. *The News*, May 02, 2011.

<http://www.thenews.com.pk/Todays-News-13-5692-PPP-PML-Q-join-hands-agree-on-Seraiki-Hazara-provinces>, letöltve: 2011.05.04.

⁸⁰ A mohádzsirok egy speciális pakisztáni társadalmi csoport, melyet az államalapítás időszakában az indiai szubkontinens más, Pakisztánon kívüli területeiről bevándorolt muszlimok alkotnak. Önálló etnikai kötődésük nemigen lévén, a pakisztáni iszlám nemzet eszméjének egyik legodaadóbb szószóloi. Befolyásuk főként Karacsiban, illetve Szind tartomány néhány egyéb városi körzetében jelentős.

⁸¹ Ibrahim Shinwari: Over 100 Khyber polling stations declared sensitive. *Dawn.com*, April 8, 2013.

<http://dawn.com/2013/04/08/over-100-khyber-polling-stations-declared-sensitive/>, letöltve: 2013.04.08.

⁸² Rebecca Santana: Pakistan's ruling party struggles in election. *The Miami Herald*, May 8, 2013.

<http://www.miamiherald.com/2013/05/08/3387288/pakistans-ruling-party-struggles.html> letöltve: 2013.05.09.

⁸³ Munir Ahmed – Atif Raza: Sixteen killed and dozens injured in multiple bombings as Pakistanis go to polls in historic elections. *The Independent*, May 11, 2013. <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/sixteen-killed-and-dozens-injured-in-multiple-bombings-as-pakistanis-go-to-polls-in-historic-elections-8612042.html>, letöltve: 2013.05.11.

⁸⁴ The Express Tribune Election Centre, May 11, 2013. <http://elections.tribune.com.pk/> letöltve: 2013.05.11.

⁸⁵ Munir Ahmed – Atif Raza: i. m.

politizált, 2013 elejétől elkezdett távolodni a legnagyobb kormánypárttól, erősítve saját „ellenzéki” arculatát, aminek része volt a koalíció újbóli felmondása.⁸⁶

A PPP kampányának arca (az elhunyt Benazir Bhutto mellett) az ifjabb Zardari lett, aki – reményeik szerint – jobban meg tudja szólítani a fiatal választói rétegeket, és feledtetheti valamelyest az elmúlt évek küzdelmeiben elhasználódott vagy éppen lejáratódott politikusokat.

A választásokat megelőzően napvilágot látott elemzések alapvetően kiegyensúlyozott erőviszonyokról számoltak be a három vezető párt, a kormányzó Pakisztáni Néppárt (PPP), a legnagyobb ellenzéki Pakisztáni Muszlim Liga–N (PML–N) és az Imrán Hán vezette Pakisztáni Mozgalom az Igazságért (Pakisztán Tehrik-i-Inszáf, PTI) között. Bár leggyakrabban Navaz Sharif PML–N-jét prognosztizálták a választás valószínű nyerteseként, általában hangsúlyosan szerepelt, hogy a három esélyes párt kiegyenlített támogatottsága miatt az esetleges koalíciós megállapodások határozzák majd meg a jövőbeli pakisztáni kormány összetételét. A koalíciós kényszer tekintetében teljes volt a szakértők konszenzusa, és végül ez volt az a megállapítás, ami szűken bár, de vitán felül beigazolódott.

Elemzésünk második részében a választások eredményének, nemzetközi fogadtatásának és a belpolitikai átrendeződés lehetséges következményeinek szentelünk figyelmet.

---

⁸⁶ QM quits PPP-led coalition government ahead of polls. *The Express Tribune*, February 16, 2013. <http://tribune.com.pk/story/508273/mqm-quits-ppp-coalition-government-ahead-of-polls/>, letöltve: 2013.02.17.